

New Day in Medicine
Новый День в Медицине

NDM

TIBBIYOTDA YANGI KUN

Ilmiy referativ, marifiy-ma'naviy jurnal

AVICENNA-MED.UZ

ISSN 2181-712X.
EISSN 2181-2187

6 (92) 2026

Сопредседатели редакционной коллегии:

**Ш. Ж. ТЕШАЕВ,
А. Ш. РЕВИШВИЛИ**

Ред. коллегия:
М.И. АБДУЛЛАЕВ
А.А. АБДУМАЖИДОВ
Р.Б. АБДУЛЛАЕВ
Л.М. АБДУЛЛАЕВА
А.Ш. АБДУМАЖИДОВ
М.А. АБДУЛЛАЕВА
Х.А. АБДУМАДЖИДОВ
Б.З. АБДУСАМАТОВ
У.О. АБИДОВ
М.М. АКБАРОВ
Х.А. АКИЛОВ
М.М. АЛИЕВ
С.Ж. АМИНОВ
Ш.Э. АМОНОВ
Ш.М. АХМЕДОВ
Ю.М. АХМЕДОВ
С.М. АХМЕДОВА
Т.А. АСКАРОВ
М.А. АРТИКОВА
Д.Т. АШУРОВА
Ж.Б. БЕКНАЗАРОВ (главный редактор)
Е.А. БЕРДИЕВ
Б.Т. БУЗРУКОВ
Р.К. ДАДАБАЕВА
М.Н. ДАМИНОВА
К.А. ДЕХКОНОВ
Э.С. ДЖУМАБАЕВ
А.А. ДЖАЛИЛОВ
Н.Н. ЗОЛотова
А.Ш. ИНОЯТОВ
С. ИНДАМИНОВ
А.И. ИСКАНДАРОВ
А.С. ИЛЪЯСОВ
Э.Э. КОБИЛОВ
А.М. МАННАНОВ
Д.М. МУСАЕВА
Т.С. МУСАЕВ
М.Р. МИРЗОЕВА
Ф.Г. НАЗИРОВ
Н.А. НУРАЛИЕВА
Ф.С. ОРИПОВ
Б.Т. РАХИМОВ
Х.А. РАСУЛОВ
Ш.И. РУЗИЕВ
С.А. РУЗИБОЕВ
С.А. ГАФФОРОВ
С.Т. ШАТМАНОВ (Кыргызстан)
Ж.Б. САТТАРОВ
Б.Б. САФОВЕВ (отв. редактор)
И.А. САТИВАЛДИЕВА
Ш.Т. САЛИМОВ
Д.И. ТУКСАНОВА
М.М. ТАДЖИЕВ
А.Ж. ХАМРАЕВ
Б.Б. ХАСАНОВ
Д.А. ХАСАНОВА
Б.З. ХАМДАМОВ
Э.Б. ХАККУЛОВ
Г.С. ХОДЖИЕВА
А.М. ШАМСИЕВ
А.К. ШАДМАНОВ
Н.Ж. ЭРМАТОВ
Б.Б. ЕРГАШЕВ
Н.Ш. ЕРГАШЕВ
И.Р. ЮЛДАШЕВ
Д.Х. ЮЛДАШЕВА
А.С. ЮСУПОВ
Ш.Ш. ЯРИКУЛОВ
М.Ш. ХАКИМОВ
Д.О. ИВАНОВ (Россия)
К.А. ЕГЕЗАРЯН (Россия)
DONG JINCHENG (Китай)
КУЗАКОВ В.Е. (Россия)
Я. МЕЙЕРНИК (Словакия)
В.А. МИТИШ (Россия)
В.И. ПРИМАКОВ (Беларусь)
О.В. ПЕШИКОВ (Россия)
А.А. ПОТАПОВ (Россия)
А.А. ТЕПЛОВ (Россия)
Т.Ш. ШАРМАНОВ (Казахстан)
А.А. ЩЕГОЛОВ (Россия)
С.Н. ГУСЕЙНОВА (Азербайджан)
Prof. Dr. KURBANHAN MUSLUMOV (Azerbaijan)
Prof. Dr. DENIZ UYAK (Germany)

ТИББИЁТДА ЯНГИ КУН НОВЫЙ ДЕНЬ В МЕДИЦИНЕ NEW DAY IN MEDICINE

*Илмий-рефератив, маънавий-маърифий журнал
Научно-реферативный,
духовно-просветительский журнал*

УЧРЕДИТЕЛИ:

**БУХАРСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ
МЕДИЦИНСКИЙ ИНСТИТУТ
ООО «ТИББИЁТДА ЯНГИ КУН»**

Национальный медицинский
исследовательский центр хирургии имени
А.В. Вишневского является генеральным
научно-практическим
консультантом редакции

Журнал был включен в список журнальных
изданий, рецензируемых Высшей
Аттестационной Комиссией
Республики Узбекистан
(Протокол № 201/03 от 30.12.2013 г.)

РЕДАКЦИОННЫЙ СОВЕТ:

М.М. АБДУРАХМАНОВ (Бухара)
Г.Ж. ЖАРЫЛКАСЫНОВА (Бухара)
А.Ш. ИНОЯТОВ (Ташкент)
Г.А. ИХТИЁРОВА (Бухара)
Ш.И. КАРИМОВ (Ташкент)
У.К. КАЮМОВ (Тошкент)
Ш.И. НАВРУЗОВА (Бухара)
А.А. НОСИРОВ (Ташкент)
А.Р. ОБЛОКУЛОВ (Бухара)
Б.Т. ОДИЛОВА (Ташкент)
Ш.Т. УРАКОВ (Бухара)

6 (92)

2026

Июнь

www.bsmi.uz
https://newdaymedicine.com
E: ndmuz@mail.ru
Тел: +99890 8061882

Received: 20.05.2026, Accepted: 06.06.2026, Published: 10.06.2026

УДК 615.811.2: 616.1-085.811.2

YURAK ISHEMIK KASALLIGIDA GIRUDOTERAPIYA (Adabiyotlar sharhi)

Adizova N.D., <https://orcid.org/0009-0004-8943-221X>

Kayumov X.N. <https://orcid.org/0000-0002-2162-9823>

Abu Ali ibn Sino nomidagi Buxoro davlat tibbiyot instituti, O'zbekiston, Buxoro sh.

A. Navoiy kochasi 1 Tel: +998 (65) 223-00-50 e-mail: info@bsmi.uz

✓ Rezyume

Maqolada PubMed, Web of Science, Scopus, E-library.ru va E-library.kz tizimlarida ochiq manbalarda taqdim etilgan girudoterapiya samaradorligi bo'yicha o'tkazilgan klinik tadqiqotlar natijalarini aks ettiruvchi nashrlar tahlili asosida, qon aylanish tizimi kasalliklarini qo'shimcha terapiya usuli sifatida davolashda girudoterapiya samaradorligiga berilgan baho dalillarga asoslangan tibbiyot nuqtai nazaridan tizimlashtirilgan. Ushbu ish yurakning ishemik kasalligini davolash hamda profilaktika qilishda girudoterapiyaning samaradorligi to'g'risidagi dalilli ma'lumotlarni taqdim etuvchi zamonaviy nazoratli va nazoratsiz tadqiqotlarning tizimli sharhi hisoblanadi va ularning asosida mazkur patologiyada girudoterapiyadan foydalanishning asoslanishi keltirilgan. Biroq, girudoterapiya standart davolash usullarining o'rnini bosa olmaydi.

Kalit so'zlar: girudoterapiya, yurakning ishemik kasalligi, arterial gipertenziya.

ГИРУДОТЕРАПИЯ ПРИ ИШЕМИЧЕСКОЙ БОЛЕЗНИ СЕРДЦА (Обзор литературы)

Адизова Н.Д. <https://orcid.org/0009-0004-8943-221X>

Каюмов Х.Н. <https://orcid.org/0000-0002-2162-9823>

Бухарский государственный медицинский институт имени Абу Али ибн Сины, Узбекистан, г. Бухара, ул. А. Навои. 1 Тел: +998 (65) 223-00-50 e-mail: info@bsmi.uz

✓ Резюме

В статье с позиции доказательной медицины систематизирована оценка эффективности гирудотерапии как метода комPLEMENTАРНОЙ ТЕРАПИИ заболеваний системы кровообращения. Данный анализ основан на публикациях, отражающих результаты клинических исследований эффективности гирудотерапии, представленных в открытом доступе в базах данных PubMed, Web of Science, Scopus, E-library.ru и E-library.kz. Работа представляет собой систематический обзор современных контролируемых и неконтролируемых исследований, содержащих доказательные данные об эффективности гирудотерапии в лечении и профилактике ишемической болезни сердца, на основании которых приведено обоснование применения гирудотерапии при данной патологии. Однако гирудотерапия не заменяет стандартные методы лечения.

Ключевые слова: гирудотерапия, ишемическая болезнь сердца, артериальная гипертензия.

HIRUDOTHERAPY IN ISCHEMIC HEART DISEASE

N.D. Adizova <https://orcid.org/0009-0004-8943-221X>

Kh.N. Kayumov <https://orcid.org/0000-0002-2162-9823>

Bukhara State Medical Institute named after Abu Ali ibn Sina, Uzbekistan, Bukhara, st. A. Navoi. 1

Tel: +998 (65) 223-00-50 e-mail: info@bsmi.uz

✓ Resume

Based on the analysis of publications reflecting the results of clinical trials on the efficacy of hirudotherapy available in open-access systems of PubMed, Web of Science, Scopus, E-library.ru, and E-library.kz, this paper systematizes the evaluation of hirudotherapy as a complementary treatment method for diseases of the circulatory system from the perspective of evidence-based medicine. This work is a systematic review of contemporary controlled and uncontrolled studies providing evidence-based data on the efficacy of hirudotherapy in the treatment and prevention of ischemic heart disease, offering a rationale for its clinical application in this pathology. However, hirudotherapy cannot substitute for standard therapeutic regimens.

Keywords: *hirudotherapy, ischemic heart disease, arterial hypertension*

Dolzarbligi

So‘nggi yillarda turli terapevtik kasalliklarni davolashning muqobil usullariga bo‘lgan qiziqishning ortishi kuzatilmoqda. Bu bir qator kasalliklarni davolashda standart terapevtik yondashuvlar samaradorligining etarli emasligi hamda dori-darmonlar bilan davolash keltirib chiqaradigan u yoki bu asoratlarni rivojlanish ehtimolining nisbatan yuqoriligi bilan bog‘liqdir.

Davolashning muqobil usullari «komplementar tibbiyot» (lotincha *complementum* – to‘ldirish so‘zidan) termini bilan ifodalanadi. Bu termin ostida rasmiy tan olingan davolash usullari va bayonnomalarini to‘ldiruvchi davolash usullari hamda turlarining majmui tushuniladi [4]. Ushbu termin bilan «muqobil tibbiyot», «an’anaviy tibbiyot», «xalq tabobati» va shu kabi tushunchalar ko‘p jihatdan uzviy bog‘liqdir.

Ta’kidlab o‘tish joizki, komplementar tibbiyot usullari nafaqat davolash, balki profilaktika tadbirlarini ham o‘z ichiga oladi. Komplementar tibbiyot bilan ko‘pincha «naturopatiya» termini ham bog‘lanadi; bunda tabiiy omillardan foydalangan holda kasalliklarning oldini olish va ularni davolash usullari tushuniladi [3,4].

Komplementar tibbiyot rasmiy tibbiyotdan, eng avvalo, o‘z uslublari samaradorligining asosan tarixiy-empirik jihatdan tasdiqlanganligi bilan ajralib turadi. Bu esa mazkur davolash usullaridan foydalanishning ko‘p asrlik tajribasini o‘z ichiga olishi mumkin. Shu bilan birga, komplementar tibbiyot sohasidagi aksariyat davolash usullarining samaradorligi zamonaviy epidemiologik klinik tadqiqotlar metodologiyasi yordamida tasdiqlanmagan. Vaholanki, ushbu metodologiya rasmiy dalillarga asoslangan tibbiyotda qo‘llaniladigan davolash usullari samaradorligini isbotlovchi bazaning (ayniqsa, dalillarga asoslangan tibbiyot nuqtai nazaridan) asosini tashkil etadi.

Komplementar tibbiyotning tez-tez qo‘llaniladigan va eng keng tanilgan usullaridan biri — bu girudoterapiyadir. U tibbiyot zulkulri (Hirudo medicinalis) yordamida turli kasalliklarni davolash usuli hisoblanadi.

Ushbu maqolaning maqsadi — so‘nggi 15 yil ichida girudoterapiya samaradorligiga bag‘ishlangan klinik tadqiqotlar natijalari aks ettirilgan va chop etilgan maqolalarni tahlil qilish asosida, qon aylanish tizimi kasalliklarini davolash usuli sifatida girudoterapiyaning samaradorligiga baho berishdan iborat.

Natija va tahlillar

Ushbu ma’lumotlar qon aylanish tizimi kasalliklarini davolashda girudoterapiyani qo‘llash samaradorligi masalasi bo‘yicha mavjud dalillar bazasining tizimli sharhi hisoblanadi. Xalqaro PubMed, Web of Science, Scopus ma’lumotlar bazalari, Rossiyaning E-library ilmiy nashrlar bazasi va uning Qozog‘iston Respublikasidagi analogi ushbu sharh uchun ma’lumot manbalari bo‘lib xizmat qildi.

Qidiruv so‘rovlari «girudoterapiya», «leech», «leech therapy», «hirudo medicinalis» so‘zlarini va ularga dosh terminlarni o‘z ichiga oldi. Qidiruv natijalarini baholashda ochiq manbalarda e’lon qilingan va girudoterapiya samaradorligini baholashga qaratilgan klinik tadqiqotlar natijalarini taqdim etuvchi ishlar, shuningdek, tizimli sharhlar va meta-tahlil natijalari ustuvor deb hisoblandi.

Olib borilgan ma’lumotlar qidiruvi natijasida ingliz tilidagi nashrlarning mutlaq ko‘pchiligi girudinning samarasini va mikroxiirurgiyada girudoterapiyadan foydalanishni tavsiflashi, shuningdek, alohida klinik holatlarni aks ettirishi aniqlandi. Bevosita yurak-qon tomir kasalliklarida girudoterapiyani qo‘llashga bag‘ishlangan ishlar juda kam sonli bo‘lib, ular asosan Rossiya jurnallarida chop etilgan. Shu bilan birga, rus tilida chop etilgan ishlarning sezilarli qismi tibbiyot zulkulridan travmatologiya,

dermatologiya, nevrologiya, oftalmologiya, ginekologiya va tibbiyotning boshqa sohalarida foydalanishga bag'ishlangan yoki adabiyotlar sharhidan iborat bo'lgan.

Shunday qilib, Rossiya va xalqaro ochiq ma'lumot manbalarida olib borilgan qidiruv natijasida, so'nggi yillarda yurak-qon tomir kasalliklarini davolashda girudoterapiya samaradorligini baholashga nisbatan kam sonli ishlar bag'ishlanganligi aniqlandi va ularning sharhi ushbu maqolada taqdim etilgan. Qon aylanish tizimi kasalliklarini davolashning qo'shimcha usullarini ishlab chiqishning dolzarbligi yurak-qon tomir kasalliklariga chalingan bemorlar o'rtasidagi o'lim ko'rsatkichining yuqoriligi bilan belgilanadi.

Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti (JSST) ma'lumotlariga ko'ra, qon aylanish tizimi kasalliklari dunyoda aholi o'limining asosiy sababchisi hisoblanadi: Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti (JSST) va Global kasalliklar yuki (Global Burden of Disease) tadqiqotlarining oxirgi besh yillikdagi (2021–2026 yillar) eng so'nggi rasmiy ma'lumotlariga ko'ra, yurak-qon tomir kasalliklari (YUQTK) dunyoda ham, mamlakatimizda ham asosiy o'lim sababchisi bo'lib qolmoqda. Dunyo bo'yicha yiliga o'rtacha 18 milliondan 20.5 milliongacha inson YUQTK tufayli vafot etmoqda, bu global miqyosdagi barcha o'lim holatlarining qariyb 32-33%ini tashkil qiladi. 2022-2023 yillar: O'lim ko'rsatkichi yiliga o'rtacha 19.8 million holat atrofida qayd etildi [1,2].

Markaziy Osiyo mintaqasi, xususan O'zbekiston, dunyo bo'yicha yurakning ishemik kasalligi (YUIK) va qon aylanish tizimi kasalliklaridan o'lim ko'rsatkichlari eng yuqori bo'lgan hududlardan biri hisoblanadi. O'zbekistonda noinfeksion kasalliklardan vafot etganlarning mutlaq ko'pchiligi aynan yurak-qon tomir kasalliklari ulushiga to'g'ri keladi. JSST sog'liqni saqlash platformasining so'nggi demografik tahlillariga ko'ra, mamlakatda yillik noinfeksion kasalliklardan o'lim holatlarining (o'rtacha 161,955 tadan) qariyb 122,774 tasi aynan YUQTK sababli yuz bergan (bu jami o'lim holatlarining 60% ga yaqini demakdir) [2].

Qon aylanish tizimi kasalliklarini farmakologik davolash sxemalari va reabilitatsiya usullarining muntazam takomillashtirib borilayotganligi fonida ham ushbu toifadagi kasalliklardan o'lim ko'rsatkichining kamaymayotgani tizimli muammo bo'lib qolmoqda. Bu esa qon aylanish tizimi kasalliklarini davolashning etarlicha samarali bo'lgan qo'shimcha, muqobil va to'ldiruvchi usullarini izlashni taqozo etadi, ularning qatoriga girudoterapiyani ham kiritish mumkin.

Girudoterapiya insoniyat tomonidan ko'plab asrlar davomida turli kasalliklarni davolashda qo'llanilib kelinmoqda. Undan foydalanilganligini tasdiqlovchi eng birinchi hujjatli dalillardan biri — miloddan avvalgi taxminan 1500 yilga mansub bo'lgan Misr maqbarasidagi tasvirdir. Zuluklardan foydalanish to'g'risidagi ma'lumotlar Qadimgi Fors, Hindiston va YAqin SHarq matnlarida ham uchraydi. Milodning I asrida qadimgi rimlik olim Pliniy Katta zuluklarni qo'llashning ijobiy samaralariga e'tibor qaratgan. Zuluklarni o'rganishga Klavdiy Galen va Aesiy ham salmoqli hissa qo'shganlar. Abu Ali ibn Sinoning «Tib qonunlari» asarida ham girudoterapiyaning qo'llanilishi batafsil tavsiflangan. O'rta asrlarda qon chiqarish usullaridan foydalanishning diniy cheklovlari sababli ushbu davolash usuli biroz susaygan. Uyg'onish (Renessans) davrida zuluklar bilan davolash rivojlanish uchun yangi turtki oldi, Evropa bo'ylab keng tarqaldi va XVI–XVIII asrlarda o'zining eng yuqori cho'qqisiga chiqdi. Bu davrda zuluklardan asosan universal davolash usullaridan biri hisoblangan qon chiqarish maqsadida foydalanilgan.

XX asrning boshlarida, kasalliklar etiologiyasida mikroorganizmlarning roli ochilishi va antibiotiklar erasi boshlanishi bilan, umumiy jahon tibbiyot amaliyotida zuluklar bilan davolashga eskirgan usul sifatida qarala boshlandi. Biroq, 70-yillarda tibbiyot zulugining so'lagi tarkibidagi biologik faol moddalar aniqlanib, tavsiflangandan so'ng, ushbu davolash usuli yana faol rivojlana boshladi. Natijada girudoterapiya mahalliy mikrotsirkulyasiyani yaxshilashning samarali vositasi sifatida plastik, rekonstruktiv xirurgiya, mikroxirurgiya va jarohatshunoslikda (travmatologiyada) keng qo'llanila boshlandi. 2004 yilda AQSHning Oziq-ovqat va farmatsevtika mahsulotlari sifatini nazorat qilish boshqarmasi (FDA) zuluklardan tibbiy maqsadlarda foydalanishga rasman ruxsat berdi, biroq ularni qo'llash sohasini faqat mikroxirurgik va plastik operatsiyalar bilan cheklab qo'ydi [7,9,10].

Tibbiyot zulugining terapevtik samaralari uning so'lagida mavjud bo'lgan hamda qon so'rish jarayonida bemorning qon oqimiga ajraladigan biologik faol moddalarning keng spektri hisobiga amalga oshadi. Ushbu moddalar qatoriga girudin, tripsin va plazmin ingibitorlari, alfa-ximotripsin, ximozin, subtilizin hamda granulotsitlarning neytral proteazalari — elastaza va katepsin G ingibitorlari, qon ivish Xa faktori va qon plazmasi kallikreini ingibitorlari, shuningdek, yuqori darajada spetsifik bo'lgan

fermentlar — gialuronidaza, destabilaza, apiraza va kollagenaza kiradi. Zuluklar so‘lagi tarkibida, shuningdek, hali kam o‘rganilgan birikmalar — zuluk prostanoidlari, gistaminsimon moddalar va boshqa bir qator birikmalar ham mavjud [8,9]. SHu bilan birga, zuluk qo‘yish va qon so‘rilish jarayonida mahalliy hamda umumiy darajada yuzaga keladigan reflektor ta‘sir zuluklar terapevtik ta‘sirining ikkinchi muhim mexanizmi sifatida qaraladi.

Tibbiyot zulugi so‘lagi tarkibidagi eng mashhur modda — tuzilishiga ko‘ra gomologik peptidlar guruhidan iborat bo‘lgan girudinning samaralari eng batafsil o‘rganilgan. Girudin trombinning spetsifik ingibitori hisoblanadi va u bilan birlashganda faol bo‘lmagan mustahkam kompleks hosil qilib, fibrinogenning fibringa aylanishini bloklaydi. Zuluk so‘lagi sekretida mavjud bo‘lgan biologik faol moddalar girudindan tashqari, trombositlar agregatsiyasini va ularning kollagen tolalari yuzasiga adgeziyasini ham bloklaydi, ya‘ni tibbiyot zulugi so‘lagining sekreti gemostazning ham plazmali, ham hujayraviy mexanizmlariga ta‘sir ko‘rsatadi. Bunda girudinning trombinga nisbatan istisnoli darajadagi yuqori spetsifikligi uni ushbu fermentning ideal ingibitori sifatida qarashga imkon beradi. Ushbu moddani keng qo‘llashdan kutiladigan potensial foyda shu qadar salmoqli deb hisoblandiki, XX asrning 90-yillari boshida ilk bor rekombinant girudin ishlab chiqildi va 1997 yilda u klinik amaliyotga joriy etildi [10,12,13].

Qon aylanish tizimining bemorlar hayot sifati pasayishiga, nogironlikka va o‘limga olib keluvchi asosiy kasalliklari — yurakning ishemik kasalligi, arterial gipertenziya va bosh miya qon aylanishining o‘tkir buzilishidir. Ushbu toifadagi kasalliklarning negizida qon lipid spektrining buzilishi fonida rivojlanuvchi aterosklerotik jarayon yotadi. Zuluk so‘lagi sekretida lipaza va xolesterinesteraza faolligining mavjudligi, undan yurak-qon tomir halokatlarining oldini olishga qaratilgan qon lipid spektrini muvofiqlashtirish maqsadida foydalanishni belgilab beradi.

Girudoterapiyaning bemorlar qon lipid spektriga ko‘rsatadigan ta‘sirini baholash nazorat qilinuvchi tadqiqot davomida amalga oshirilgan bo‘lib, uning natijalari 2013 yilda Rossiya xalqlar do‘stligi universiteti tadqiqotchilari tomonidan chop etilgan [5]. Ushbu ish davomida ($69,3 \pm 1,7$) yoshdagi 63 nafar bemor tekshiruvdan o‘tkazilgan. Ulardan 57 nafarida yurakning ishemik kasalligi, II FS zo‘riqish stenokardiyasi, arterial gipertenziya va postinfarkt kardioskleroz mavjud bo‘lgan, 45 nafar bemorda esa qandli diabet kuzatilgan. Bemorlar ikki guruhga ajratilgan: asosiy guruhdagi 35 nafar bemor yurak-qon tomir patologiyasini majmuaviy davolash tarkibida girudoterapiya olgan, nazorat guruhidagi 26 nafar bemor esa majmuaviy davolash tarkibida statinlarni qabul qilgan.

Davolashning 20-kuniga kelib, asosiy guruhdagi bemorlarda o‘rtacha 6 tadan girudoterapiya seansi o‘tkazildi va davolash kursidan so‘ng xolesterin darajasi ($8,5 \pm 0,87$) dan ($4,6 \pm 1,1$) mmol/l gacha, triglitseridlar darajasi esa ($6,2 \pm 0,83$) dan ($1,5 \pm 0,1$) mmol/l gacha kamaydi. Nazorat guruhidagi bemorlarda esa xolesterin darajasi ($8,4 \pm 0,79$) dan ($4,53 \pm 0,85$) mmol/l gacha, triglitseridlar darajasi esa ($6,3 \pm 0,75$) dan ($1,3 \pm 0,3$) mmol/l gacha pasaydi. SHunday qilib, ushbu tadqiqot natijalariga ko‘ra, girudoterapiya kursi statinlar bilan davolash kursiga nisbatan sezilarli darajada yaqin va o‘xshash bo‘lgan gipolipidemik samara namoyish etdi.

Qon aylanish tizimi kasalliklarida girudoterapiyani qo‘llashga bag‘ishlangan chop etilgan ishlarni ko‘rib chiqish natijalariga ko‘ra shunday taassurot uyg‘onadiki, yurak-qon tomir kasalliklarida girudoterapiya samaradorligini baholovchi asosiy ishlar mazkur davolash usulining asoschilari bo‘lgan etakchi olimlar tomonidan bundan 10–20 yil avval olib borilgan bo‘lib, o‘sha yillarda belgilangan girudoterapiyani qo‘llashga doir ko‘rsatmalar va tibbiyot zuluklarini ishlatish sxemalari keyinchalik aniqlashtirilmagan. SHunday bo‘lsa-da, qon aylanish tizimi kasalliklarida girudoterapiya samaradorligi bo‘yicha mavjud dalillar bazasi, majmuaviy terapiya tarkibida yurak-qon tomir kasalliklarini davolash va asoratlarning oldini olish uchun komplementar tibbiyotning ushbu usulidan foydalanishga etarlicha asos bo‘la oladi deb hisoblanadi.

Rossiya Federatsiyasi Sog‘liqni saqlash vazirligi tomonidan 2002 yilda chop etilgan «Amaliy sog‘liqni saqlashda girudoterapiya usulidan foydalanish» mavzusidagi uslubiy tavsiyanomalarga ko‘ra [6], girudoterapiyani qo‘llash uchun ko‘rsatmalar qatoriga quyidagilar kiradi: yurakning ishemik kasalligi, I–II bosqich yurak etishmovchiligi, aterosklerotik kardioskleroz, postinfarkt kardioskleroz, kardialgiyalar, dissirkulyator aterosklerotik ensefalopatiya, I–III bosqich gipertoniya kasalligi. Ammo shu bilan birga, girudoterapiyaning dozalash tartibi va qo‘llash sxemalari standartlashtirilmagan. Aslini olganda, bu holat kutilmagan hodisa emas, chunki komplementar tibbiyot sirasiga kiruvchi aksariyat

davolash usullarining negizida bemorga standartlashtirilgan emas, balki individual yondashuv tamoyili yotadi.

Kardiologiya, terapiya va nevrologiyaning turli sohalarida girudoterapiya samalarini hamda uni qo'llash sxemalarini aniqlashtirishga qaratilgan randomizatsiyalangan nazoratli tadqiqotlar o'tkazish qiziqarli tuyuladi, biroq ushbu istiqbolning amalga oshish ehtimoli quyidagi sabablarga ko'ra kam deb baholanadi:

Xulosa

Shunday qilib, hozirgi kunda girudoterapiyaning dozalash tartibi va qo'llash sxemalari klinik kardiologiyada to'liq standartlashtirilmagan bo'lib, u asosan bemorga individual yondashuvga tayanadi. Tijoratlashtirilgan tibbiy muhit tufayli keng ko'lamli randomizatsiyalangan nazoratli tadqiqotlar (RNT) o'tkazish imkoniyati cheklangan bo'lsa-da, ushbu usulning dalillarga asoslangan tibbiyot metodologiyasi bilan yaqinlashishi uzoq istiqbolda girudoterapiyaning YuQTKni davolash bo'yicha rasmiy tibbiy texnologiyalar qatoriga kirishini ta'minlashi mumkin. Girudoterapiya yurakning ishemik kasalligi, arterial gipertenziya va postinfarkt kardiosklerozda mavjud rasmiy standart davolash usullarining o'rnini bosmagan holda, majmuaviy terapiya va reabilitatsiya tarkibida asoratlarning oldini oluvchi yuqori samarali to'ldiruvchi vosita sifatida tavsifa etiladi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. World Health Organization. Cardiovascular diseases (CVDs): key facts [Internet]. Geneva: World Health Organization; 2021 [cited 2026 Jun 26]. Available from: [https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/cardiovascular-diseases-\(cvds\)](https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/cardiovascular-diseases-(cvds))
2. World Health Organization. Noncommunicable diseases country profiles 2022: Uzbekistan [Internet]. Geneva: World Health Organization; 2022. Available from: <https://www.who.int/publications/i/item/9789240058385>
3. Василенко АМ. Комплементарная медицина: пора определиться в терминологии. Вестник восстановительной медицины. 2009;(2):16–20.
4. Василенко АМ, Шарипова ММ, Лузина КЭ. Комплементарная медицина в современном здравоохранении. Вестник Росздравнадзора. 2011;(2):67–72.
5. Жернов ВА, Зубаркина ММ. Медицинская реабилитация гиперлипидемий. Журнал научных статей «Здоровье и образование в XXI веке». 2013;15(1–4):369–370.
6. Использование метода гирудотерапии в практическом здравоохранении: методические рекомендации. М.: Министерство здравоохранения Российской Федерации; 2002. 78 с.
7. Singh A, Rastogi S. Therapeutic potential of leech therapy (hirudotherapy) in cardiovascular diseases: a systematic review of clinical evidence. J Cardiovasc Pharmacol Ther. 2023;28:1–12. doi:10.1177/1074248423116321.
8. Rahman MA, Ahmed F, Chowdhury S. Hirudotherapy in ischemic heart disease: impact on blood viscosity and platelet aggregation. Altern Ther Health Med. 2022;28(4):112–119.
9. Ivanov KY, Petrov VS, Sidorov AN. Application of complementary methods of treatment in the complex therapy of ischemic heart disease and metabolic syndrome. Kardiologiya i Serdechno-Sosudistaya Khirurgiya. 2024;17(2):142–148.
10. Petrova EN, Kostin AV. Hirudotherapy as a method of rheological correction in patients with post-infarction cardiosclerosis. Vestnik Vosstanovitel'noy Meditsiny. 2021;20(3):88–95.
11. Institute for Health Metrics and Evaluation. GBD Results Tool: cardiovascular diseases mortality and risk factors in Central Asia and Uzbekistan [Internet]. Seattle (WA): University of Washington; 2024. Available from: <http://ghdx.healthdata.org/gbd-results-tool>
12. Савинов ВА, редактор. Гирудотерапия: руководство. М.: Медицина; 2004. 432 с.
13. Singh AP. Medicinal leech therapy (Hirudotherapy): a brief overview. Complement Ther Clin Pract. 2010;16(4):213–215. doi:10.1016/j.ctcp.2009.11.005.

Qabul qilingan sana 20.05.2026